

Nr 315.

Av herr **Lindström** i Mörby m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 326, med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

I det utdrag av protokollet över finansärenden den 18 mars 1921, som är bilagt Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen nr 326 med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, återgivas en del till Kungl. Maj:ts inkomna framställningar från sammanslutningar av statstjänare, innehållande dessa befattningshavares synpunkter på frågan om deras dyrtidstillägg. I sådant avseende anför trafiktjänstemännens riksförbund bland annat följande:

»Sent tillerkändes statstjänstemännen något vederlag för den minskning av reallönerna, som kort efter världskrigets utbrott 1914 blev en följd av penningvärdets fall. Vad tjänstemännen med medelstora eller högre löneinkomster beträffar, skedde detta först år 1917. Denna kompensation, ehuru år efter år förhöjd, låg ständigt väsentligt under vad som erfordrats för att uppväga levnadskostnadsfördyringen. Först från den 1 juli 1920 erhöles sagda grupper av statstjänstemän genom riksdagens beslut samma år ett dyrtidstillägg, som i någorlunda skälig mån ehuru i allmänhet ingalunda fullt ut motsvarade stegringen i de nödvändiga levnadsutgifterna. Samtidigt infördes den efter levnadskostnadsindex glidande skalan för dyrtidstilläggets beräkning. Förut hade grunderna för denna beräkning växlat med varje riksdags beslut. Genom antagande av principen om den glidande skalan, skulle hoppades statspersonalen, detta osäkerhetstillstånd vara övervunnet och en stabilisering åstadkommen, genom vilken kunde förväntas, att löneinkomsterna, inom den av riksdagen uppdragna ramen, vid varje tid-

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 121 häft. (Nr 315.)

punkt skulle någorlunda rätta sig efter prisförhållandena. Redan ur denna synpunkt är den nu, endast ett halvt år efter ikraftträdandet av den automatiska regleringen av dyrtidstillägget, bebådade ändringen av beräkningsgrunderna ägnad att verka synnerligen nedslående för personalen.

Att statsverkets intresse samt rättvisa och billighet fordra, det statens befattningshavare även i de högre lönegraderna bliva tillfyllest gottgjorda för dyrtiden, därom finnas synnerligen auktoritativa uttalanden.

I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 september 1918 hemställde cheferna för statens centrala ämbetsverk, att Kungl. Maj:t »med behjärtande av den i hög grad allvarliga ställningen måtte skyndsamt vidtaga åtgärder för att giva statstjänstemännen effektiv hjälp i deras svåra betryck».

Inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga uttalade i den 18 februari 1919 avgivet betänkande och förslag angående krigstidstillägg och krigstidshjälp, »att den långvariga dyrtiden icke blott för den enskilde statstjänaren, i den mån han genom krigstidstillägg och krigstidshjälp erhållit ersättning endast för en mindre del av ökningen i levnadskostnaderna, medfört en börda så tung, att förmågan att bära densamma hotar att svikta, utan även visar sig för statsverksamheten leda till betänkliga följder». När detta skrevs, hade dyrtiden varat fem år.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 225 till 1919 års riksdag finnas anförda följande uttalanden av statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Men jämväl de i avlönings- och pensionshänseende något bättre ställda personalgrupperna synas mig hava grundade anspråk på att, så långt det statsfinansiella läget medgiver, komma i åtnjutande av effektiva dyrtidsbidrag. Även för dem har säkerligen i det övervägande flertalet fall dyrtidstrycket känts mycket hårt; många av dem ha sedan studie- och extra-ordinarieåren att dragas med en betydande skuld-börda — — —».

I regeringspropositionen nr 95 vid 1920 års riksdag rörande dyrtidstillägg åt statens befattningshavare förekommer följande uttalande av finansministern: »Vid övervägande av de ifrågavarande framställningarna har jag kommit till den uppfattningen, att något måste göras för att mera effektivt bispringa statens befattningshavare i deras ekonomiska betryck och därvid i första rummet dem, vilka under de gångna åren fått i högre grad än andra själva bära förlusten av en stor del av lönernas realvärde».

Statsutskottet anförde slutligen samma år i utlåtande nr 186 daterat den 1 juni 1920: »Det har för utskottet framstått såsom en angelägenhet av synnerligen stor betydelse, att statstjänarna snarast möjligt erhålla en tillfredsställande kompensation för den på grund av världskriget inträffade prisstegringen. Under de rådande statsfinansiella förhållandena har utskottet visserligen icke funnit det vara möjligt att nu åstadkomma sådana höjningar i dyrtidstillägget, som i vissa motioner i ärendet påyrkats. Men utskottet har dock ansett det nödvändigt, att åtgärder vidtagas, som i större utsträckning, än Kungl. Maj:ts förslag medgiver, tillgodose kraven på kompensation för prisstegringen.»

De återgivna uttalandena vittna övertygande om att statsmakterna under första halvåret 1920 hade en klar insikt om och en stark känsla av nödvändigheten att genom ökat dyrtidstillägg rädda statstjänstemännen, enkannerligen de grupper, som inom kommunikationsverken representeras av förbundet, från det ekonomiska nödläge, i vilket de redan långt tidigare sjunkit ned. En blick på pressens uttalande från denna tid ådagalägger, att riksdagens beslut i dyrtidstilläggsfrågan 1920 även uppbars av en utbredd opinion. För det allmänna medvetandet hade gått upp, att staten såsom arbetsgivare rättvisligen och i eget intresse icke längre kunde försumma att bereda sina tjänare, vare sig i högre eller lägre ställning, en efter gällande penningvärde någorlunda avpassad arbetsinkomst — en förmån, som löntagare och arbetare inom andra verksamhetsområden under hela den föregående dyrtiden i vida mindre grad behövt sakna.

Vidare anför riksförbundet:

»Trafiktjänstemännens riksförbund har i upprepade underdåniga framställningar gjort sig till tolk för den uppfattning, att statens tjänstemän kunna hava anspråk på att bliva tillerkända full kompensation för penningvärdets fall. I sig själv synes detta krav rättfärdigt och väl grundat, varför det icke heller kan principiellt frångås. Även om tjänstemännen sålunda fasthålla vid sitt önskemål att åter få sin reala lönenivå höjd till det läge, den hade 1914, ställa de sig ingalunda oförstående inför den bekymmersamma allmänt ekonomiska situation, som nu inträtt. På grund av de betydande offer statstjänstemännen under de gångna åren bragt det allmänna genom att hava fått avstå från skäligt vederlag för penningens minskade köpkraft, våga de emellertid förmena sig äga berättigade krav på att icke genom en förtidig nedsättning av de år 1920 beviljade dyrtidstilläggen åter bliva försatta i det hart när förtvivlade ekonomiska läge, i vilket de dessförinnan befunno sig. Även en mindre betydande ändring i grunderna

för beräkningen av dyrtidstilläggen, som medför en inkomstminskning utöver den, vilken följer av levnadskostnadssänkningen enligt indexberäkningen, torde för många, vilken icke måktat hämta sig efter de gångna årens skuldsättning, kunna bli av ödesdigraste innebörd.

Tjänstemännen vilja i nuvarande situation i det längsta fast förlita sig på de starka uttalanden till deras förmån, som av statsmakterna gjordes vid 1920 års riksdag, och på de utfästelser, som denna riksdags beslut rörande dyrtidstilläggen måste anses innebära. Bland statspersonalen betraktas såsom en god tradition, att riksdagen icke skall till personalens nackdel draga ett streck över vad en föregående riksdag beslutat. Vad som beslöts i fjol borde icke vara förkastligt nu, och staten lär icke sakna utvägar att bereda sina tjänare en utkomst, som för ett år sedan ansågs skäligen och till och med, enligt riksdagens egna uttalanden, i knappaste laget tillmätt.

Genom den glidande skalan är sörjt för att tjänstemannalönerna fortfarande rättas efter det allmänna prisläget. Varje nedsättning av det grundtal, efter vilket dyrtidstillägget beräknas, medför en avsevärd minskning i statens utgifter för dyrtidstillägg. Sålunda torde den sänkning av grundtalet, som ägde rum från den 1 januari 1921, kunna beräknas medföra en besparing enbart för kommunikationsverken av omkring 10 miljoner kronor för år. Fortgår sänkningen av levnadskostnaderna i det tempo, som nu kan skönjas, lära alltså hithörande statsutgifter utan särskilda åtgärder komma att väsentligen nedgå utöver vad finansministern i årets statsverksproposition beräknat.

Mot indexlönens tillämpning har emellertid invänts, att den, ehuru avlöningssättet har något i sig av tilldragande rättvisa, bidrager att hålla levnadskostnaderna uppe genom att avpassa köpkraften efter dessa kostnader. Gent emot denna uppfattning må anföras, att varje löne-reglering efter hittills följda principer betecknar en anpassning efter levnadskostnadernas storlek. Visserligen är den fortlöpande reglering, som automatiskt äger rum genom den glidande skalan, smidigare, men så länge lönen ligger mer eller mindre väsentligt under index, synes förenämnda resonemang sakna berättigande. Därför bör bemärkas, att jordbruket med binärningar, fiske samt industri med bergsbruk 1910 sysselsatte 80.7 procent av befolkningen, och att statspersonalen utgör en så ringa del av återstående 19.3 procent, att dess avlöande efter index föga torde inverka på det allmänna prisläget. Så länge detta läge förblir sådant, att statstjänstemännens fasta löner äro absolut otillräckliga för nödortfött livsuppehälle, synas tjänstemännen med fog kunna göra anspråk på att den relativa stabilitet i deras löneför-

hållanden, som genom 1920 års riksdagsbeslut om dyrtidstillägg efter index sent omsider medförde, måtte få bibehållas. De äro sannerligen i behov av den grad av trygghet för sin ekonomi, som därigenom vunnits.»

De synpunkter på frågan om statstjänstemännens dyrtidstillägg, som sålunda blivit framhållna, kunna vi i huvudsak ansluta oss till. I följd härav anse vi det icke billigt, att dyrtidstilläggen skulle, såsom i berörda nådiga proposition föreslås, utgå efter för statstjänstemännen oförmånligare grunder, än nu är fallet. Det har med styrka framhållits, att även statstjänstemännen böra bära sin anpart av den ekonomiska depressionens tryck. Och detta är ju riktigt. Men de, som driva denna sats, göra det på ett sådant sätt, att de hos allmänheten insuggera en mindre riktig föreställning om det verkliga förhållandet. De — och detta gäller särskilt det ekonomiska rådet, vars yttrande i dyrtidstilläggsfrågan, departementschefen åberopar — resonera, som om statstjänstemännen haft och ha full kompensation för penningvärdets fall. Så är ju icke förhållandet. Den skyldighet mot samhället, som statstjänstemännen ha, att inskränka sina levnadsbehov, den ha de fullgjort genom sina svåra, i vissa fall över hövan svåra umbäranden under de många och långa år, då prisnivån var i uppåtgående. Att av en kår, vars ekonomi under dessa förhållanden försvagats, i flertalet fall utöver det reparablas gräns, fordra, att den, när prisnivån går nedåt, skall underkasta sig sänkning i dyrtidstilläggen utöver den, som automatiskt inträder med indextalets nedgång, synes oss icke billigt. Även om kåren ännu ett år skulle få åtnjuta dyrtidstillägg efter nu gällande grunder, har den i allt fall, i avseende å levnadsstandardens sänkning, fått göra det offer åt samhällssolidariteten, som rimligen kan fordras, och i varje fall ett större offer än flertalet andra samhällsgrupper.

Vi tillåta oss hemställa,

att riksdagen, med godkännande i övrigt av det i Kungl. Maj:ts proposition nr 326 framställda förslaget till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst; beslutar, att §§ 2 och 3 i berörda kungörelse skola erhålla följande lydelse:

§ 2.

Dyrtidstillägget utgår, i enlighet med vad i §§ 3 och 4 närmare stadgas, i visst förhållande till ett grundtal, som av Kungl. Maj:t fastställs.

Grundtalet bestämmes sålunda, att sedan, med ledning av genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar rörande den efter ingången av augusti månad 1914 inträdda ökningen i levnadskostnader, av Kungl. Maj:t fastställts det tal, som skall anses motsvara levnadskostnadsökningen, nämnda tal minskas med 6, därest talet är jämnt, men eljest med 5.

Allt efter som inträffade förändringar i levnadskostnadernas allmänna läge därtill giva anledning, fastställer Kungl. Maj:t, med ledning av de av socialstyrelsens senast verkställda beräkningar rörande ökningen i levnadskostnader, nytt grundtal att äga tillämpning från och med den månad, under vilken Kungl. Maj:ts beslut kungjorts, till den månad, under vilken Kungl. Maj:t må komma att på grund av ånyo inträdd förändring fastställa annat grundtal.

Närmare föreskrifter angående de beräkningar rörande ökningen av levnadskostnader, som skola av socialstyrelsen verkställas, meddelas av Kungl. Maj:t.

§. 3.

Där annorlunda icke är i § 4 av denna kungörelse eller eljest i särskild ordning stadgat, utgår dyrtidstillägget, räknat efter den för månad uppburna avlöningen, på följande sätt.

Å avlöningsförmåner, som icke överstiga 85 kronor i månaden, utgår dyrtidstillägget efter ett procenttal, som motsvarar grundtalet.

Överstiger avlöningen 85 kronor men icke 1,250 kronor i månaden, utgår dyrtidstillägg för den del därav, som utgör 85 kronor, på sätt nyss är sagt, samt för den del, som överstiger 85 kronor, efter ett procenttal lika med femtiofem hundradelar av grundtalet, dock att beträffande befattningshavare, vilken vid början av det kalenderkvartal, som omfattar den månad dyrtidstillägget avser, på grund av försörjningsplikt underhållit barn, som icke uppnått 16 års ålder, den del av månadsavlöningen, för vilken dyrtidstillägget utgår efter ett procenttal motsvarande grundtalet, ökas med 15 kronor för varje dylikt barn. Förhöjning i dyrtidstillägget på grund av försörjningsplikt må icke beräknas för barn, som i egenskap av befattningshavare eller pensionär är berättigat till dyrtidstillägg av statsmedel, och må för barn, vars föräldrar båda åtnjuta dyrtidstillägg enligt denna kungörelse, nu nämnd förhöjning utgå endast till den av föräldrarna, som åtnjuter den högsta avlöningen, eller, om avlöningarna äro lika, till fadern. Gift kvinnlig befattningshavare, vilkens man icke såsom befattningshavare i statens

tjänst eller innehavare av lärarbefattning vid annan läroanstalt än statens är berättigad till dyrtidstillägg av statsmedel, äger tillgodonjuta dyrtidstillägg för barn endast om mannen är på grund av bristande arbetsförmåga väsentligt urståndsatt att bidra till familjens underhåll.

Därest vid beräkningen av det procenttal, som skall motsvara femtiofem hundradelar av grundtalet, brutet tal uppstår, skall procenttalet jämnas till närmast lägre hela tal.

Uppgår avlöningen till mer än 1,250 kronor i månaden, utgår å den del, som överstiger nämnda belopp, icke dyrtidstillägg.

Dyrtidstillägg utgår ej å i avlöningen ingående öretal, som överstiger fullt krontal.

Stockholm den 11 april 1921.

P. E. Lindström.

John Falk.

F. Block.

Walter Kant.

Karl Starbäck.

G. A. Björkman.

Erik Laurén.

J. A. Hellberg.
